

Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky
Odbor Parlamentný inštitút

Edícia: Porovnávacie analýzy

12/2021

Porovnanie právnej úpravy nakladania s potratenými alebo predčasne odňatými ľudskými plodmi vo vybraných štátoch

Vypracovala: RNDr. Katarína Kubišová, Odbor Parlamentný
inštitút

Schválila: Mgr. Natália Švecová, riaditeľka Odboru Parlamentný
inštitút

Bratislava

11. júna 2021

Anotácia:

Predkladaný materiál porovnáva právnu úpravu nakladania s potratenými, alebo predčasne odňatými plodmi vo vybraných európskych štátoch. Zaoberá sa aj odlišením mŕtvonarodených detí od potratených plodov, ako aj možnosťou rodičov/rodiča vyžiadať si potratený plod na pochovanie.

Kľúčové slová:

potratený plod, predčasne odňatý plod, mŕtvonarodené dieťa, pochovanie, kremácia, zdravotnícke zariadenie, gestácia

Postavenie Odboru Parlamentný inštitút definuje § 144 zákona NR SR č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky, podľa ktorého Parlamentný inštitút plní informačné, vzdelávacie a dokumentačné úlohy súvisiace s činnosťou NR SR a jej poslancov. Súčasťou odboru je aj Oddelenie Parlamentná knižnica a Oddelenie Parlamentný archív.

V rámci informačnej činnosti Odbor Parlamentný inštitút vydáva spravidla tieto informačno-analytické materiály:

V oblasti vzdelávania Odbor Parlamentný inštitút zastrešuje úvodné inštruktážne semináre najmä pre novozvolených poslancov, účasť Kancelárie NR SR na parlamentnej rozvojovej spolupráci určenej pre zahraničné parlamenty, stážový program pre študentov vysokých škôl, ako aj ďalšiu vzdelávaciu, prednáškovú a publikačnú činnosť.

Materiál slúži výlučne pre poslancov Národnej rady Slovenskej republiky a zamestnancov Kancelárie NR SR a nemôže v plnej miere nahrádzať právne alebo iné odborné poradenstvo v danej oblasti. Údaje, použité v materiáli, sú aktuálne k dátumu jeho zverejnenia. Zverejňovanie materiálu je možné iba so súhlasom Odboru Parlamentný inštitút a autorov.

Obsah

1. Úvod.....	4
2. Situácia v Slovenskej republike	10
3. Situácia vo vybraných európskych štátoch.....	14
3.1 Česká republika	14
3.2 Fínsko	17
3.3 Francúzsko.....	19
3.4 Holandsko	23
3.5 Litva.....	25
3.6 Maďarsko.....	28
3.7 Nemecko	31
3.8 Rakúsko.....	32
3.9 Švédsko	34
4. Záver.....	35
5. Použité zdroje.....	38

1. Úvod

Strata nenarodeného dieťaťa je pre mnohých rodičov veľmi bolestivá skúsenosť, zvlášť ak sa na dieťa tešili a vytvorili si k nemu citové puto. Pre lepšie vyrovnanie sa s touto stratou môže rodičom pomôcť pohreb potrateného dieťaťa, podobne ako je tomu pri smrti inej blízkej osoby. Niektorí rodičia tiež môžu vnímať potrebu pochovať pozostatky potrateného dieťaťa ako imperatív svojho svedomia.¹

V každom prípade je dôležité zabezpečiť, aby sa s plodovým tkanivom vždy zaobchádzalo primerane a spôsobom, ktorý je citlivý voči želaniu matky alebo rodičovského páru. Je dobré, aby zdravotnícki pracovníci, ktorí prichádzajú do kontaktu s rodičmi, poznali aj organizácie alebo odborníkov, ktorí vedia poskytnúť psychologickú, duchovnú, alebo inú pomoc pri strate nenarodeného dieťaťa a v prípade potreby boli schopní takéto informácie poskytnúť.

V predloženom porovnaní sme sa zamerali na nasledujúce aspekty, súvisiace s problematikou nakladania s potratenými, alebo predčasne odňatými ľudskými plodmi:

1. Ktoré právne predpisy upravujú a akým spôsobom zaobchádzanie s mŕtvym alebo predčasne odňatým ľudským plodom (plodovým tkanivom)? Je možné, aby si rodičia vyžiadali potratený, alebo predčasne odňatý plod na pochovanie? Závisí táto možnosť od štádia tehotenstva (gestačného veku)? V prípade, že takáto možnosť nie je, ako sa s potratenými, alebo predčasne odňatými plodmi nakladá?
2. Existuje rozdielna právna úprava medzi nakladaním s odumretým ľudským plodom a mŕtvonarodeným (alebo predčasne narodeným mŕtvym) dieťaťom? Ak áno, ako sa právne odlišuje potratený ľudský plod od mŕtvonarodeného (alebo predčasne narodeného mŕtveho) dieťaťa?
3. Ako sú právne definované povinnosti zdravotníckeho zariadenia v súvislosti s nakladaním s potratenými, alebo predčasne odňatými ľudskými plodmi?
4. Ako sú právne definované povinnosti obhliadajúceho lekára v súvislosti s potratenými, alebo predčasne odňatými ľudskými plodmi?
5. Aké sú zákonom dané práva a povinnosti rodičov v súvislosti s potratenými, alebo predčasne odňatými ľudskými plodmi – majú možnosť vyžiadať si pozostatky na pochovanie? Ak áno, aké podmienky musia spĺňať?
6. Aké sú zákonom definované lehoty, v ktorých je možné požiadať o vydanie potrateného ľudského plodu, resp. predčasne odňatého ľudského plodu (v prípade, že existuje takáto možnosť zo zákona)?

¹ Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku: Právo rodičov pochovať potratené dieťa. Dostupné na internete: <https://spodmar.sk/wp-content/uploads/2020/11/Pra%CC%81vna-analy%CC%81za-k-pra%CC%81vu-rodic%CC%8Cov-pochovat%CC%8C-svoje-nenarodene%CC%81-diet%CC%8Ca.pdf> [cit. 31.05.2021]

7. Aká je právna úprava formy, v akej má byť potratený ľudský plod, alebo predčasne odňatý plod vydaný (v prípade že takáto možnosť v zákone existuje)?
8. Aké sú dôvody prijatia danej právnej úpravy nakladania s potratenými, alebo predčasne odňatými ľudskými plodmi (filozofia v pozadí danej právnej úpravy)?

Nasledujúce informácie boli získané prostredníctvom siete Európskeho centra pre parlamentný výskum a dokumentáciu (ECPRD)². Informácie za jednotlivé štáty, ktoré v stanovenom časovom limite zaslali odpovede na našu požiadavku, sú členené podľa vyššie uvedených otázok (ak boli v tomto tvare zaslané). Nie všetky otázky boli za jednotlivé štáty zodpovedané.

V úvode uvádzame prehľadnú tabuľku jednotlivých najdôležitejších aspektov právnej úpravy nakladania s potratenými a predčasne odňatými plodmi.

² ECPRD (interná/uzavretá databáza výmeny informácií medzi národnými parlamentmi). Požiadavka NR SR: Request No. 4674 Disposal of pregnancy remains (fetal tissue). [cit. 31.05.2021]

Tabuľka č. 1: Nakladanie s odumretými alebo predčasne odňatými plodmi

Štát	Legislatíva, ktorá upravuje danú problematiku	Pôrod mŕtvonarodeného dieťaťa – pochovanie ako pri akomkoľvek inom úmrtí	Potratený plod – možnosť vyžiadať na pochovanie	Podmienky, za ktorých je možné vyžiadať si potratený plod na pochovanie	Lehota, dokiaľ môže rodič požiadať o vydanie potrateného plodu	Spôsob nakladania s potratenými plodmi v prípade, že si ich rodičia nevyžadujú na pochovanie
Česká republika	zákon č. 256/2001 Sb. o pohrebníctve, zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotníckych službách a podmienkach ich poskytovania	hmotnosť 500 g a viac, alebo po 22. týždni tehotenstva, alebo dĺžka najmenej 25 cm	áno	žiadosť rodiča, alebo iného príbuzného	do 96 hodín od potratu	plody sú umiestnené do separátneho kontajnera a podliehajú kremácii v krematóriu
Fínsko	zákon o pohrebných službách (457/2003), zákon o určení príčiny smrti (459/1973), vyhláška vlády o určení príčiny smrti (948/1973) vyhláška Ministerstva sociálnych vecí a zdravia o určení smrti (27/2004)	od 22. týždňa tehotenstva a váhy plodu 500 g a viac	áno	pred 22. týždňom na žiadosť rodiča	nie je zákonom stanovená	do 22. týždňa tehotenstva a hmotnosti 500g – kremácia zabezpečená nemocnicou; od 12. týždňa tehotenstva kremácia a požehnanie fínskou evanjelickou cirkvou (nie je povinné zo zákona)
Francúzsko	vyhlášky č. 2008-798 a 2008-800, Kódex verejného zdravia	<ul style="list-style-type: none"> • spontánny potrat (okrem včasných štádií tehotenstva – do 12. týždňa) • umelo vyvolaný potrat zo 	áno		do 10 dní od potratu	kremácia zdravotníckym zariadením (alebo v spolupráci s obcou)

Štát	Legislatíva, ktorá upravuje danú problematiku	Pôrod mŕtvonarodeného dieťaťa – pochovanie ako pri akomkoľvek inom úmrtí	Potratený plod – možnosť vyžiadať na pochovanie	Podmienky, za ktorých je možné vyžiadať si potratený plod na pochovanie	Lehota, dokiaľ môže rodič požiadať o vydanie potrateného plodu	Spôsob nakladania s potratenými plodmi v prípade, že si ich rodičia nevyžadujú na pochovanie
		zdravotných dôvodov				
Holandsko	zákon o pohrebných službách	24. týždeň tehotenstva a neskôr, alebo pôrod v skoršom štádiu, ak plod po narodení žije aspoň 24 hodín	áno	rodičia rozhodujú o spôsobe nakladania s potrateným plodom	nie je špecifikovaná	spoločná kremácia plodov po určitom čase, alebo zdravotnícke zariadenie s nimi nakladá ako s nemocničným odpadom na základe svojich predpisov
Litva	zákon o pochovávaní ľudských telesných pozostatkov, opis postupu na vydanie plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva rodičom na kremáciu alebo pochovanie, opis postupu kremácie alebo pochovania ľudských embryí a plodov narodených pred 22. týždňom tehotenstva, ak ani jeden z rodičov neprejavil zodpovedajúci záujem	od 22. do 37. týždňa tehotenstva	áno	do 22. týždňa tehotenstva na základe písomnej žiadosti rodiča	do 4 dní od zákroku; vydanie plodu – do 1 dňa od doručenia žiadosti	kremácia alebo pochovanie plodu

Štát	Legislatíva, ktorá upravuje danú problematiku	Pôrod mŕtvonarodeného dieťaťa – pochovanie ako pri akomkoľvek inom úmrtí	Potratený plod – možnosť vyžiadať na pochovanie	Podmienky, za ktorých je možné vyžiadať si potratený plod na pochovanie	Lehota, dokiaľ môže rodič požiadať o vydanie potrateného plodu	Spôsob nakladania s potratenými plodmi v prípade, že si ich rodičia nevyžadujú na pochovanie
Maďarsko	zákon č. CLIV z roku 1997 o zdraví, vládna vyhláška o obhliadke zosnulých a o postupe súvisiacom so zosnulými č. 351/2013 (X. 4), zákon č. XLIII z roku 1999 o cintorínoch a pohrebiskách, vládne nariadenie č. 145/1999 o vykonávaní zákona XLIII z roku 1999 o cintorínoch a pohrebiskách	po 24. týždni tehotenstva, alebo plod o hmotnosti viac než 500 g, alebo dĺžke 30 cm, alebo úmrtie do 168 hodín po narodení	áno	písomná žiadosť rodiča	zákon nešpecifikuje, interné predpisy nemocníc väčšinou do 7 dní	plod (bez ohľadu na štádium, kedy došlo k potratu), musí byť pochovaný; zakazuje sa likvidácia plodov ako zdravotníckeho odpadu - ak rodič nezorganizuje pohreb, zorganizuje ho buď obec príslušná miestu narodenia (perinatálne úmrtia), alebo je spopolnený zdravotníckym zariadením (včasné a strednodobé potraty)
Nemecko	legislatíva jednotlivých spolkových krajín (zákony o pohrebných službách)	pôrodná hmotnosť nad 500 g (prípadne nad 1000 g), alebo pod 500 g, ak došlo k potratu po 12. (až 24.) týždni	áno	potratené plody, ktoré nespádajú pod mŕtvonarodené deti – možnosť pochovať po vyžiadaní rodičmi	nie je špecifikovaná	spopolnenie, alebo hromadné pochovanie v súlade s hygienickými predpismi
Rakúsko	zákon o zosnulých a pohrebníctve č. 38/2004 (Viedeň)	bez vitálnych funkcií a hmotnosť nad 500g	áno	nie je odlišná právna úprava týkajúca sa pochovávania potratených plodov	do 5 dní od vydania potvrdenia o úmrtí	hromadné pochovanie v oddelenej sekcii Viedenského ústredného cintorína

Štát	Legislatíva, ktorá upravuje danú problematiku	Pôrod mŕtvonarodeného dieťaťa – pochovanie ako pri akomkoľvek inom úmrtí	Potratený plod – možnosť vyžiadať na pochovanie	Podmienky, za ktorých je možné vyžiadať si potratený plod na pochovanie	Lehota, dokiaľ môže rodič požiadať o vydanie potrateného plodu	Spôsob nakladania s potratenými plodmi v prípade, že si ich rodičia nevyžadujú na pochovanie
				a mŕtvonarodených detí		
Švédsko	odporúčanie Národného panelu pre zdravie a blaho z r. 1990 (zastarané), zákon o pohrebníctve	po 12. týždni tehotenstva + lekárske certifikáty	áno	je možné pochovať aj potratené plody do 12. týždňa tehotenstva	nie je jednotne daná (upravujú si to zdravotnícke zariadenia)	po 12. týždni – kremácia a rozptýlenie popola na rozptýlovej lúke po 22. týždni – pochované na vlastné pohrebne miesto
Slovenská republika	zákon č. 131/2010 Z. z. v znení neskorších predpisov, zákon č. 576/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov	hranica nie je daná v legislatíve, ale mala by sa aplikovať právna úprava EÚ	áno	písomná žiadosť rodiča poskytovateľovi zdravotnej starostlivosti	do 4 dní od potratu	spálenie v spaľovni odpadov

Zdroj: Autorka na základe odpovedí v rámci ECPRD (interná/uzavretá databáza výmeny informácií medzi národnými parlamentmi). Požiadavka NR SR: Request No. 4674 Disposal of pregnancy remains (fetal tissue). [cit. 31.05.2021]

2. Situácia v Slovenskej republike

1. Ak dôjde k potratu v domácom prostredí, rodičia môžu potratený plod slobodne pochovať. Aj v prípade, ak k potratu dôjde v zdravotníckom zariadení, majú rodičia právo vyžiadať si potratený, alebo predčasne odňatý plod na pochovanie. Toto právo vyplýva zo **zákona č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve v znení neskorších predpisov** (ďalej len „zákon o pohrebníctve“), ktorý v § 3 ods. 7 stanovuje: *„Rodič potrateného ľudského plodu alebo predčasne odňatého ľudského plodu môže najneskôr do štyroch dní od vzniku tejto skutočnosti písomne požiadať poskytovateľa zdravotnej starostlivosti o jeho vydanie poverenej pohrebnej služby na pochovanie.“*
2. Od potratu treba odlíšiť **pôrod mŕtveho dieťaťa**, kedy sa na vydávanie pozostatkov, nakladanie s týmito pozostatkami a ich pochovávanie, vzťahujú odlišné pravidlá. Pri pôrode mŕtveho dieťaťa sa dieťa zapisuje do matriky, a to do knihy narodení (do knihy úmrtí sa nezapisuje). V prípade narodenia mŕtveho dieťaťa sa ustanovenia o práve rodičov na vydanie potrateného plodu neaplikujú, a teda ani žiadosť na vydanie pozostatkov nie je potrebná. Pochovanie mŕtvonarodeného dieťaťa je nevyhnutné zabezpečiť priamo na základe zákona o pohrebníctve, rovnako ako je tomu pri úmrtí napríklad dospelého človeka.

Ak však ide o potrat, o vydanie pozostatkov plodu **musia rodičia písomne požiadať**. Telo potrateného plodu sa v zmysle príslušnej odpadovej legislatívy považuje za odpad zo zdravotnej starostlivosti³, rovnako ako ostatné časti alebo orgány ľudského tela (napríklad po amputácii). Ak by rodičia nepožiadali o vydanie potrateného plodu, podľa zákona by sa ako iný obdobný odpad spálil v spaľovni odpadov (jeho uloženie na skládku je zakázané).

Hranica, do ktorej sa smrť dieťaťa (plodu) považuje za potrat a od ktorej za narodenie mŕtveho dieťaťa, nie je od 1. januára 2020 v našej vnútroštátnej legislatíve definovaná.⁴ Z právneho hľadiska je významná najmä právna úprava Európskej únie⁵, podľa ktorej:

³ Ide o Podskupinu 18 01 Odpady z pôrodníckej starostlivosti, diagnostiky, liečby alebo zdravotnej prevencie v Zozname odpadov, ktorý tvorí Prílohu č. 1 k vyhláške č. 365/2015 Z. z. ktorou sa ustanovuje Katalóg odpadov.

⁴ Túto hranicu upravovala Vyhláška č. 22/1988 Zb. o povinných hláseniach súvisiacich s ukončením tehotenstva, tá však bola s účinnosťou od 1. 1. 2020 zrušená zákonom č. 398/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Táto vyhláška stanovovala ako hranicu hmotnosť plodu 1000 g, resp. 28. týždeň tehotenstva.

⁵ Článok 3 Nariadenia komisie (EÚ) č. 328/2011 z 5. apríla 2011, ktorým sa vykonáva nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1338/2008 o štatistikách Spoločenstva v oblasti verejného zdravia a bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, pokiaľ ide o štatistiku o príčinách smrti.

V prípade mŕtvonarodených detí sa uplatňuje aspoň jedno z troch vykazovacích kritérií, a to v tomto poradí: 1. pôrodná hmotnosť; 2. gestačný vek a 3. dĺžka od temena po päť. Zber údajov sa obmedzuje na tieto skupiny:

- a) pôrodná hmotnosť od 500 g do 999 g, alebo ak kritérium pôrodnej hmotnosti nie je splnené, gestačný vek od 22 do 27 dovršených týždňov, alebo ak ani jedno z predchádzajúcich kritérií nie je splnené, dĺžka od temena po päť od 25 do 34 cm a
- b) pôrodná hmotnosť 1 000 g a viac alebo, ak kritérium pôrodnej hmotnosti nie je splnené, gestačný vek viac ako 27 dovršených týždňov alebo ak ani jedno z predchádzajúcich kritérií nie je splnené, dĺžka od temena po päť 35 cm alebo viac.

Rovnaká hranica je určená aj Svetovou zdravotníckou organizáciou. Treba však upozorniť, že prax na Slovensku zatiaľ nebola zosúladená s uvedenými definíciami, avšak z právneho hľadiska má prednosť nariadenie Európskej únie, ktoré je na Slovensku priamo aplikovateľné.⁶

3. Zákon o pohrebníctve súčasne upravuje v § 5 ods. 2 e) povinnosť poskytovateľa zdravotnej starostlivosti: „Poskytovateľ zdravotnej starostlivosti je ďalej povinný
- e) vydať bezodkladne potratený ľudský plod alebo predčasne odňatý ľudský plod okrem biologického materiálu určeného na biotické vyšetrenie
- 1. poverenej pohrebnej službe na pochovanie, ak rodič o jeho vydanie písomne požiadal, alebo
 - 2. na vykonanie pitvy.“

Zdravotnícke zariadenie má teda povinnosť vydať pozostatky potrateného plodu pohrebnej službe, poverenej rodičom. Ak však bola nariadená pitva, pohrebnej službe vydá pozostatky pracovisko Úradu pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou po vykonaní pitvy.

Povinnosti poskytovateľa zdravotnej starostlivosti sú podrobnejšie upravené v Prílohe 1a k zákonu o pohrebníctve: *Postup poskytovateľa zdravotnej starostlivosti a pracoviska Úradu pre dohľad pri vydaní potrateného ľudského plodu alebo predčasne odňatého ľudského plodu na pochovanie na žiadosť rodiča.*

4. Ošetrojúci zdravotnícky pracovník gynekologicko-pôrodnického oddelenia má v rámci poučenia a informovaného súhlasu povinnosť podľa § 6 ods. 11 **zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním**

⁶ Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku: Právo rodičov pochovať potratené dieťa. Dostupné na internete: <https://spodmar.sk/wp-content/uploads/2020/11/Pra%CC%81vna-analy%CC%81za-k-pra%CC%81vu-rodic%CC%8Cov-pochovat%CC%8C-svoje-nenarodene%CC%81-diet%CC%8Ca.pdf> [cit. 15.02.2021]

zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o zdravotnej starostlivosti“) informovať rodičov o ich práve požiadať o vydanie pozostatkov potrateného plodu na pochovanie, pričom od 1. januára 2020 musí mať toto poučenie **písomnú formu**. Ďalej je povinný písomne ho poučiť, že ak nepožiada o vydanie potrateného ľudského plodu alebo predčasne odňatého ľudského plodu, bude plod spálený v spaľovni odpadov podľa osobitného predpisu.

Ak rodič potrateného plodu požiada o jeho vydanie na pochovanie, poskytovateľ zdravotnej starostlivosti vyplní v spolupráci s rodičom žiadosť, ktorej vzor je uvedený v Prílohe č. 1a k zákonu o pohrebníctve.⁷

5. Ako osobu oprávnenú požiadať o vydanie telesných pozostatkov dieťaťa označuje zákon „rodiča“, to znamená, že toto právo má ktorýkoľvek z rodičov, teda matka aj otec dieťaťa, prípadne obaja rodičia súčasne.

Zákon nelimituje možnosť vyžiadať pozostatky len na prípady spontánneho, či zamýšľaného potratu. Preto možnosť požiadať o vydanie pozostatkov je zachovaná aj v prípade umelého potratu (umelého prerušenia tehotenstva), hoci je to menej pravdepodobné.⁸

Zákon nijako neobmedzuje právo požiadať o vydanie pozostatkov potrateného plodu ani z pohľadu štádia tehotenstva. O vydanie pozostatkov možno požiadať, ak k potratu došlo v akomkoľvek štádiu dokázaného tehotenstva.

6. Lehota, v ktorej má rodič právo požiadať o vydanie pozostatkov potrateného plodu, je **štyri dni od potratu**, resp. predčasného odňatia plodu. Ide tu o nové ustanovenie, ktoré nadobudlo účinnosť 1. januára 2020. Po túto dobu je poskytovateľ zdravotnej starostlivosti povinný uchovať pozostatky potrateného plodu spôsobom, ktorý neznemožní výkon práva rodičov na ich vydanie; a to aj v prípade, ak rodičia spočiatku neprejavia záujem o vydanie pozostatkov. Zákon im dáva lehotu štyroch dní, aby si túto záležitosť premysleli a o vydanie potrateného dieťaťa požiadali.⁹
7. Ustanovenie § 3 ods. 7 zákona o pohrebníctve zároveň bližšie špecifikuje formu, v akej má byť potratený ľudský plod alebo predčasne odňatý ľudský plod vydaný, a to bez biologického materiálu určeného na bioptické vyšetrenie a s biologickými

⁷ Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku: Právo rodičov pochovať potratené dieťa. Dostupné na internete: <https://spodmar.sk/wp-content/uploads/2020/11/Pra%CC%81vna-analy%CC%81za-k-pra%CC%81vu-rodic%CC%8Cov-pochovat%CC%8C-svoje-nenarodene%CC%81-diet%CC%8Ca.pdf> [cit. 31.05.2021]

⁸ Tamtiež

⁹ Tamtiež

zvyškami, ak sa nedajú od plodu oddeliť. Doplnenie ustanovenia presne vymedzuje nemožnosť vydania potrateného alebo predčasne odňatého ľudského plodu, ktorý bol celý použitý na bioptické vyšetrenie.

8. Dôvody prijatia vyššie uvedenej právnej úpravy nie sú uvedené v dôvodovej správe k návrhu zákona o pohrebníctve¹⁰, avšak s veľkou pravdepodobnosťou ide o to, že mnohí rodičia prežívajú pri strate nenarodeného dieťaťa silný smútok, ale tiež dlhotrvajúce psychické problémy ako je depresia a úzkosť. K lepšiemu vyrovnaní sa s takto prežívanou stratou môže pomôcť práve pohreb dieťaťa, podobne ako je tomu pri strate inej blízkej osoby. Citlivé sprostredkovanie informácie o možnosti pochovania nenarodeného dieťaťa, ako aj citlivý prístup zdravotníckych pracovníkov v tejto téme môže mnohým rodičom pomôcť lepšie sa vysporiadať s bolestivou situáciou.

Zákon o pohrebníctve bol novelizovaný zákonom č. 398/2019 Z. z., ktorý spresňuje aj niektoré ustanovenia, týkajúce sa nakladania s potratenými, alebo odňatými plodmi. Zákon o pohrebníctve umožňuje rodičom potrateného ľudského plodu alebo predčasne odňatého ľudského plodu, aby ho pochovali. Navrhovanou úpravou sa toto ustanovenie dopĺňa o určenie lehoty, **v akej je možné požiadať o vydanie potrateného ľudského plodu alebo predčasne odňatého ľudského plodu**. Podľa možnosti je potrebné požiadať ihneď, najneskôr však do štyroch dní od vzniku tejto skutočnosti. Časové obmedzenie tohto práva zabráni vzniku sporov medzi rodičom a poskytovateľom zdravotnej starostlivosti vznikajúcich vtedy, keď rodič o vydanie plodu požiada až v čase, keď poskytovateľ zdravotnej starostlivosti už s ním naložil iným spôsobom. Ustanovenie zároveň bližšie špecifikuje formu, v akej má byť potratený ľudský plod alebo predčasne odňatý ľudský plod vydaný, a to bez biologického materiálu určeného na bioptické vyšetrenie a s biologickými zvyškami, ak sa nedajú od plodu oddeliť. Doplnenie ustanovenia presne vymedzuje nemožnosť vydania potrateného alebo predčasne odňatého ľudského plodu, ktorý bol celý použitý na bioptické vyšetrenie.¹¹

Cieľom doplneného a upraveného znenia § 6 ods. 11 zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov je zabezpečiť

¹⁰ Dôvodová správa k návrhu zákona o pohrebníctve a o zmene zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (tlač č. 1403, 4. volebné obdobie Národnej rady SR). Dostupné na internete:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=4&ID=1403> [cit. 31.05.2021]

¹¹ Dôvodová správa k návrhu zákona (č. 398/2019 Z. z.), ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (tlač č. 1611, 7. volebné obdobie Národnej rady SR). Dostupné na internete:

<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=7&ID=1611> [cit. 31.05.2021]

informovanosť a zvýšiť povedomie rodičov o možnostiach nakladania s potrateným a predčasne odňatým ľudským plodom, s cieľom zvýšiť záujem verejnosti o pochovanie ľudského plodu namiesto jeho likvidácie v spaľovni odpadu.¹²

3. Situácia vo vybraných európskych štátoch

3.1 Česká republika

1. Nakladanie s odumretými alebo predčasne odňatými plodmi upravuje zákon č. 256/2001 Sb. o pohrebníctve a o zmene niektorých zákonov¹³ a zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotníckych službách a podmienkach ich poskytovania¹⁴. Citlivé zaobchádzanie s potratenými a mŕtvonarodenými deťmi bolo zabezpečené novelou zákona o pohrebníctve č. 193/2017 Sb., ktorá nadobudla účinnosť 1. septembra 2017.

Ak dôjde k potratu v zdravotníckom zariadení, rodičia, alebo iní príbuzní majú možnosť vyžiadať si plod, alebo tkanivo plodu na pochovanie **do 96 hodín od potratu**, alebo ukončenia tehotenstva. K týmto pozostatkom sa pristupuje ako k „iným ľudským pozostatkom“.

Ak si rodičia, alebo iní príbuzní nevyžadujú plod na pochovanie, nie je dovolené, aby bol spálený spolu s anatomicke-patologickým odpadom v spaľovni. Plod (respektíve plodové tkanivo) musí byť umiestnené spolu s ostatnými pozostatkami plodov do separátneho kontajnera a bude podliehať kremácii v krematóriu. Popol týchto pozostatkov bude uložený v anonymnej urne¹⁵.

S telami mŕtvonarodených detí sa podľa zákona o pohrebníctve nakladá tak isto, ako s inými zosnulými. Ak nikto nezorganizuje pohreb mŕtvonarodeného dieťaťa do 96 hodín od úmrtia, pohreb bude organizovaný podľa miestnych zvyklostí obcou, na území ktorej došlo k úmrtiu, alebo bolo nájdené telo zosnulého, prípadne bolo vyložené z dopravného prostriedku (§ 5 (1) zákona o pohrebníctve).

2. Zákon teda rozlišuje medzi potratenými, alebo predčasne odňatými plodmi, ktoré sa považujú za „ostatné ľudské pozostatky“ a mŕtvonarodenými deťmi, ktoré sú podľa zákona považované za „telo zosnulej osoby“. Podľa toho sa uplatňujú odlišné postupy

¹² Tamtiež

¹³ Zákon č. 256/2001 Sb. o pohrebníctví a o změně některých zákonů. Dostupné na internete (v češtině): <https://www.epi.sk/zscr/2001-256> [cit. 31.05.2021]

¹⁴ Zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). Dostupné na internete (v češtině): <https://www.epi.sk/zscr/2011-372> [cit. 31.05.2021]

¹⁵ Ministerstvo pro míšný rozvoj ČR: Poskytovatelé zdravotních služeb. Dostupné na internete: <https://www.mmr.cz/cs/caste-dotazy/pohrebnictvi/poskytovatele-zdravotnich-sluzeb> [cit. 31.05.2021]

pre vydávanie, nakladanie a pochovávanie pozostatkov plodov a mŕtvonarodených detí.

Podľa § 82 (2) zákona o zdravotníckych službách sa za potratený plod považuje:

„(2) Plodem po potratu se rozumí plod, který po úplném vypuzení nebo vynětí z těla matčina neprojevuje ani jednu ze známek života a současně jeho porodní hmotnost je nižší než 500 g, a pokud ji nelze zjistit, jestliže je těhotenství kratší než 22 týdnů. Biologickými zbytky potratu se především rozumí placenta a těhotenská sliznice.“

Jediná definícia mŕtvonarodeného dieťaťa v českom právnom systéme sa nachádza v prílohe k vyhláške Ministerstva zdravotníctva ČR č. 297/2012 Sb. o náležitostiach Listu o prehliadke zosnulého¹⁶: „Mŕtvym dieťaťom sa rozumie plod narodený bez známok života, s hmotnosťou 500 g alebo viac, ak nie je možné určiť pôrodnú hmotnosť, narodený po 22. dokončenom týždni tehotenstva a ak nemožno určiť dĺžku tehotenstva, najmenej 25 cm dlhý, od temena hlavy po päť.“

S mŕtvonarodenými deťmi sa z hľadiska pohrebu zaobchádza ako s akýmkoľvek iným zosnulým ľudským telom. Okrem toho matričný úrad s účinnosťou od 1. januára 2015 prideli rodne číslo aj mŕtvonarodenému dieťaťu a zapíše ho do knihy narodenia, ale do knihy úmrtí sa nezapisuje (§ 14 zákona č. 301/2000 Sb. o matrikách, menách a priezviskách v znení neskorších predpisov a § 19 vykonávacej vyhlášky Ministerstva vnútra č. 207/2001 Sb.). Náklady na pohreb mŕtvonarodeného dieťaťa sa môžu od roku 2012 pokryť z dávky na sociálny pohreb (zákon č. 117/1995 Sb. o štátnej sociálnej podpore). Mŕtvonarodené deti, ktorých pohreb nikto nezorganizoval, môže obec tiež pochovať vo svojej vlastnej jurisdikcii (dobrovoľne a bez nároku na uvedený príspevok na pohreb alebo na príspevok v rámci sociálneho pohrebu). V prípade pochovávania plodov nemôžu organizátori pohrebu získať sociálne pohrebné dávky.

3. Podľa § 5a zákona o pohrebníctve:

„(1) Poskytovatel zdravotních služeb, v jehož zdravotnickém zařízení došlo k potratu nebo ukončení těhotenství na žádost ženy nebo ze zdravotních důvodů,

a) zajistí uložení jiných lidských pozůstatků pro účely jejich pohřbení po dobu 96 hodin od potratu nebo ukončení těhotenství; v takovém případě se pro účely tohoto zákona potrat nebo ukončení těhotenství považuje za takovou skutečnost, jako by šlo o úmrtí; § 4 odst. 4 a 5 se použijí přiměřeně,

¹⁶ Vyhláška č. 297/2012 Sb. o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého). Dostupné na internete: <https://www.epi.sk/zzcr/2012-297> [cit. 17.03.2021]

b) vydá jiné lidské pozůstatky k pohřbení s identifikací jiných lidských pozůstatků na základě žádosti osoby uvedené v § 114 odst. 1 občanského zákoníku ve lhůtě podle písmene a)¹⁷.

(2) Pokud ve lhůtě podle odstavce 1 písm. a) nepožádá žádná z osob uvedených v § 114 odst. 1 občanského zákoníku o vydání jiných lidských pozůstatků k pohřbení, poskytovatel zdravotních služeb uvedený v § 4 odst. 3 s nimi naloží v souladu se zvláštním právním předpisem.“ (zákon o zdravotnických službách)

Vyššie uvedený osobitný právny predpis je § 91 zákona o zdravotníckych službách, ktorý ustanovuje, že plody po potrate, ktoré neboli odovzdané ako iné ľudské pozostatky na pohreb v súlade so zákonom o pohrebníctve, sú v krematóriu spoločne oddelene od anatomicko-patologického odpadu.

Okrem vyššie uvedeného § 82 (1) zákona o zdravotníckych službách uvádza, že:

„Při nakládání s plodem po potratu, který nebyl jako jiný lidský pozůstatek vydán k pohřbení postupem podle zákona o pohřebnictví, a dále s plodovým vejcem bez plodu, plodovým lůžkem (placentou) nebo těhotenskou sliznicí, které byly vyňaty nebo vypuzeny z těla ženy, se obdobně použijí ustanovení § 81 s tím, že plod po potratu lze použít pouze pro potřeby vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům.“

4. Podľa § 88 (2) písm. b) a c) zákona o zdravotníckych službách sa vykoná patologicko-anatomická pitva u plodov z potratov vykonaných z dôvodu genetickej indikácie alebo indikácie vrodenej vývojovej chyby plodu alebo mŕtvonarodených detí. Nasledujúci § 88a poskytuje výnimky, ktoré v súhrne ustanovujú, že prehliadku alebo pitvu tela zosnulého nemožno vykonať v prípadoch, keď je zrejmá príčina smrti, alebo ak s tým nesúhlasil právny zástupca pacienta alebo osoba blízka zosnulému. Nesúhlas s pitvou plodu alebo mŕtvonarodeného dieťaťa je súčasťou lekárskej dokumentácie vedenej o matke (§ 88a ods. 3).
5. Otázka je zodpovedaná v rámci bodov 1 a 3.
6. Časový limit, dokiaľ si môžu rodičia, alebo príbuzní vyžiadať vydanie potrateného, alebo predčasne odňatého plodu, je **96 hodín** od potratu. Počas tohto obdobia je prevádzkovateľ zdravotníckeho zariadenia povinný zachovávať potratený plod (vrátane biologických pozostatkov tehotenstva, ako sú placenta a pod., ak ich nie je možné oddeliť od plodu). Poskytovatelia zdravotnej starostlivosti znášajú náklady na uchovávanie pozostatkov počas 48 hodín (§ 4 (4) zákona o pohrebníctve). Po uplynutí

¹⁷ § 114 (1) Občianskeho zákonníka: „Člověk je oprávněn rozhodnout, jaký má mít pohřeb. Nezanechá-li o tom výslovné rozhodnutí, rozhodne o jeho pohřbu manžel zemřelého, a není-li ho, děti zemřelého; není-li jich, pak rozhodnou rodiče a není-li jich, sourozenci zemřelého; nežijí-li, pak rozhodnou jejich děti a není-li ani jich, pak kterákoli z osob blízkých; není-li žádná z těchto osob, pak rozhodne obec, na jejímž území člověk zemřel.“

48 hodín znáša náklady na uchovanie pozostatkov, ich transport a pochovanie osoba, ktorá organizuje pohreb.

7. -----

8. Zákon o pohrebníctve bol novelizovaný zákonom č. 193/2017 Sb., ktorý nadobudol účinnosť v septembri 2017. V dôvodovej správe k novele sa uvádzalo niekoľko dôvodov potreby prijatia novej úpravy. Zdôrazňovalo sa, že predchádzajúca právna úprava porušovala zásadu ľudskej dôstojnosti a dôstojnosti tela zosnulého, ktorá by sa mala vzťahovať na nasciturus (ešte nenarodeného jedinca). Ďalej bolo potrebné zmeniť českú legislatívu, aby bola v súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva a právami rodičov na rodinný život. V českej legislatíve chýbalo právo rodičov pochovať svoje mŕtvonarodené dieťa alebo potratený plod. Pohreb dieťaťa (plodu) môže pomôcť lepšie zvládnuť jeho stratu. Tu stojí za zmienku, že aj dávno pred nadobudnutím účinnosti novely umožňovali niektoré nemocnice rodičom mŕtvonarodených detí pochovať svoje dieťa. Táto prax však nemala právny základ.

3.2 Fínsko

1. Danú problematiku upravuje zákon o pohrebných službách (457/2003), zákon o určení príčiny smrti (459/1973), vyhláška vlády o určení príčiny smrti (948/1973) a vyhláška Ministerstva sociálnych vecí a zdravia o určení smrti (27/2004).

Legislatíva ohľadom určenia príčiny smrti je zo sedemdesiatych rokov, takže je už čiastočne zastaraná, ale ustanovenia o určení smrti sú dané novšou vyhláškou. Ústavnoprávny výbor však skonštatoval, že daná záležitosť by mala byť upravená zákonom, takže v súčasnosti prebieha reforma existujúcej legislatívy v danej oblasti.

Podľa zákona o pohrebníctve musí byť telo zosnulého pochované, alebo spálené bez zbytočného odkladu. Zákon o určení príčiny smrti ustanovuje povinnosť lekára podpísať úmrtný list, ktorý bude obsahovať príčinu smrti. Mŕtveho nemožno pochovať, kým lekár nevydá povolenie na pohreb. Podľa vyhlášky o určení príčiny smrti sa to v relevantných prípadoch vzťahuje aj na mŕtvonarodené deti. Za mŕtvonarodené dieťa sa považuje plod alebo novorodenec, ktorý v čase narodenia - najmenej v 22. týždni tehotenstva alebo s hmotnosťou najmenej 500 gramov - nejavil známky života. Plody, potratené v skoršom štádiu tehotenstva, sa nepovažujú za mŕtvonarodené deti, čo znamená, že nie sú potrebné úmrtné listy ani pohrebné povolenia.

Podľa vyhlášky o určení smrti, v prípade intrauterinnej smrti (vo vnútri maternice), musí smrť určiť lekár, ak tehotenstvo trvalo najmenej 22 týždňov alebo ak plod váži 500

gramov alebo viac. Vyššie uvedené znamená, že deti, ktoré sa narodia v 22. týždni tehotenstva a neskôr, alebo ktoré vážia najmenej 500 gramov, musia byť pochované alebo podliehať kremácii. Lekár podpíše úmrtný list a vydá povolenie na pohreb. Potom môžu rodičia zorganizovať pohreb svojho dieťaťa. **Rodičia to však môžu urobiť, ak si to prajú, taktiež v prípade, že tehotenstvo trvalo menej ako 22 týždňov a keď dieťa vážilo menej ako 500 gramov,** ale v týchto situáciách nie je potrebné povolenie na pohreb vydané lekárom.

Ak tehotenstvo trvalo menej ako 22 týždňov a rodičia nepožiadajú o vydanie potrateného plodu, postará sa o jeho kremáciu nemocnica. Prax v mnohých nemocniciach je taká, že ak tehotenstvo trvalo najmenej 12 týždňov, pozostatky tela plodu sú požehnané a spopolnené v spolupráci s fínskou evanjelickou cirkvou. Nie je to však zo zákona povinné.

2. Ako je opísané vyššie, ak tehotenstvo trvalo najmenej 22 týždňov, alebo keď plod váži najmenej 500 gramov, musia byť jeho telesné pozostatky pochované, alebo spopolnené. Legislatíva nerozlišuje medzi potratenými a mŕtvonarodenými deťmi.

Potrat na základe abnormality plodu je vo Fínsku možný do 23 týždňov tehotenstva. To znamená, že povinnosť pochovať alebo spopolniť pozostatky sa môže týkať aj predčasne odňatých plodov. O ich kremáciu sa buď postará nemocnica, alebo si ich môže vyzdvihnúť rodič, ak si o to požiada.

3. Ako je opísané vyššie, ak tehotenstvo trvalo najmenej 22 týždňov alebo keď dieťa váži najmenej 500 gramov, musia byť pozostatky pochované alebo spopolnené. Legislatíva nedefinuje nijaké povinnosti pre zdravotnícke zariadenie, týkajúce sa kremácie alebo pochovania plodu/mŕtvonarodeného dieťaťa. Prax je však taká, že ak rodičia neprejavia záujem organizovať pohreb alebo kremáciu, postará sa o to nemocnica.

Ak tehotenstvo trvalo menej ako 22 týždňov, s pozostatkami plodov by sa dalo nakladať ako s nemocničným odpadom, na ktorý sa vzťahujú vlastné pokyny nemocníc (identifikované časti tela a plody musia byť spálené). Ale ako je opísané v otázke 1, nemocnice v týchto prípadoch spolupracujú s fínskou evanjelickou luteránskou cirkvou a plody sú zvyčajne spopolnené.

4. Podľa vyhlášky o určení smrti je povinnosťou lekára určiť smrť. Táto povinnosť sa vzťahuje aj na mŕtvonarodené deti v prípade, že tehotenstvo trvalo najmenej 22 týždňov alebo dieťa vážilo najmenej 500 gramov.

Podľa zákona o určení príčiny smrti je navyše povinnosťou lekára vydať povolenie na pohreb vrátane určenia príčiny smrti.

Podľa vyhlášky o zistení príčiny smrti je povinnosťou zariadenia zdravotnej starostlivosti alebo lekára oznámiť narodenie mŕtveho dieťaťa inštitúcii sociálneho poistenia. Táto povinnosť platí v prípade, že tehotenstvo trvalo najmenej 22 týždňov alebo dieťa malo najmenej 500 gramov. Mŕtvonarodené deti nie sú zaregistrované vo fínskom populačnom informačnom systéme (iba živonarodené deti sú registrované).

5. Podľa zákona o pohrebných službách môžu najbližší príbuzní zosnulého usporiadať pohreb alebo kremáciu. V situácii, keď najbližší príbuzní neorganizujú pohreb alebo kremáciu, urobí opatrenia obec, v ktorej mal zosnulý bydlisko.

Rodičia môžu požadovať vydanie plodu na pohreb alebo kremáciu. Legislatíva pre to nestanovuje žiadne podmienky. Spôsob nakladania s pozostatkami sa riadi prianiami rodičov.

6. Nie je upravené v legislatíve.
7. Nie je upravené v legislatíve.
8. Nakladanie s potratenými, alebo predčasne odňatými plodmi nie je v právnych predpisoch podrobne upravené. Ak tehotenstvo trvalo najmenej 22 týždňov alebo dieťa vážilo najmenej 500 gramov, musia byť jeho telesné pozostatky pochované alebo spopolnené. Je možné tak urobiť, aj keď tehotenstvo trvalo menej ako 22 týždňov, aj keď to nie je zo zákona povinné.

Systém zdravotnej starostlivosti považuje mŕtvonarodené deti za niečo zvlášť traumatizujúce pre matky a páry. Párom sa v týchto situáciách ponúka niekoľko druhov pomoci a podpory. Po pôrode dostanú rodičia príležitosť rozlúčiť sa so svojim dieťaťom a prežiť si svoj smútok. Existujú nemocniční kňazi, ktorí pomáhajú rodičom po strate dieťaťa napríklad pri vybavovaní pohrebu.

Po narodení mŕtveho dieťaťa vždy nasleduje skúmanie, ktoré trvá približne 10 až 12 týždňov po pôrode. Pri tomto skúmaní sa posudzuje aj fyzické a duševné zotavenie matky.

3.3 Francúzsko

1. Vyhlášky č. 2008-798 a 2008-800 a Kódex verejného zdravia.
2. Od roku 2008 je k statusu "mŕtvonarodeného dieťaťa" potrebný lekárske **certifikát o pôrode**, zahŕňajúci aj existenciu "tela s definovaným tvarom a pohlavím." Tento status mŕtvonarodeného dieťaťa umožňuje okrem iného rodičom dieťaťa organizovať pohreb

takéhoto dieťaťa v súlade s vyhláškou č. 2008-800 z 20. augusta 2008¹⁸. Ak o to rodina nepožiada, plod môže byť pochovaný, alebo spopolnený na náklady zdravotníckeho zariadenia.

Na druhej strane pri potrate do 15. týždňa od poslednej menštruácie je plod považovaný za anatomickú časť a inštitúcia ho potom musí zlikvidovať zaslaním do krematória. Jeho popol je potom rozptýlený v „carré des anges“, mieste vyhradenom na určitých cintorínoch. V parížskom regióne sa nachádza v oblasti Thiais.

Zároveň podľa vyhlášky z marca 2008 je možné registrovať plod na základe jeho krstného mena v občianskom registri a v knihe rodinných záznamov bez ohľadu na dĺžku trvania tehotenstva.

Vyhláška č. 2008-800 z 20. augusta 2008 o uplatňovaní článku 79-1 druhého odseku Občianskeho zákonníka:

„Z nových ustanovení z 20. augusta 2008 týkajúcich sa uplatňovania článku 79-1 druhého odseku Občianskeho zákonníka vyplýva, že:

- Záznam o mŕtvonarodenom dieťati sa vyhotovuje na žiadosť dotknutej rodiny, a preto nie je výsledkom iniciatívy nemocnice, bez ohľadu na štádium tehotenstva v čase pôrodu.*
- Kritériá týkajúce sa hmotnosti dieťaťa alebo počtu týždňov amenorey (500 g a 22 týždňov), ktoré sa predtým zohľadňovali pri príprave tohto zákona na základe ministerského obežníka z roku 1993, už nie sú relevantné.*
- Potvrdenie o pôrode sa musí vydať a odovzdať rodinám iba v prípade „spontánneho alebo vyvolaného pôrodu zo zdravotných dôvodov“. Nezahrňa to spontánne potraty vo veľmi včasných štádiách tehotenstva a dobrovoľné ukončenie tehotenstva.“*

To znamená, že potvrdenie o pôrode sa vydáva bez ohľadu na hmotnosť plodu, alebo štádium tehotenstva pri všetkých prípadoch spontánneho potratu, alebo umelo vyvolaného potratu z lekárskeho dôvodu (zdravotne indikované interrupcie). Na druhej strane certifikát sa nevydá v prípade dobrovoľného predčasného ukončenia tehotenstva, alebo v prípade včasného spontánneho potratu.

3. Článok R1112-76 Kódexu verejného zdravia¹⁹ hovorí, že:

“I. V prípade, že sa uplatní nárok na telo zosnulého alebo dieťaťa, ktoré možno vyhlásiť za mŕtvonarodené, odovzdá sa bezodkladne osobám uvedeným v článku R. 1112-75.

¹⁸ Décret n° 2008-800 du 20 août 2008 relatif à l'application du second alinéa de l'article 79-1 du code civil. Dostupné na internete (vo francúzštine): <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000019350025/> [cit. 31.05.2021]

¹⁹ Code de la santé publique. Dostupné na internete (vo francúzštine): https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006072665/ [cit. 31.05.2021]

II. Ak si telo nevyžadujú v rámci desaťdňovej lehoty uvedenej v článku R. 1112-75, má zariadenie dva celé dni na to, aby....

...prijalo opatrenia na kremáciu tela dieťaťa, ktoré môže byť vyhlásené úradom za mŕtvonarodené na svoje náklady, alebo ak to umožňuje dohoda s obcou, na náklady obce.

III. Keď sa pri uplatňovaní článku L. 1241-5 odoberajú vzorky z tela dieťaťa, ktoré možno v registri vyhlásiť za mŕtvonarodené, predlžia sa lehoty uvedené v bodoch I a II tohto článku o čas potrebný na odobratie týchto vzoriek bez prekročenia štyroch týždňov od dátumu pôrodu (potratu)."

Podľa Kódexu verejného zdravia (článok R1335-11) musia byť anatomické časti ľudského pôvodu určené na odstránenie spopolnené. Spopolnenie sa vykonáva v autorizovanom krematóriu. Kremácia sa koná mimo otváracích hodín krematória pre verejnosť. Popol pochádzajúci z kremácie anatomických častí ľudského pôvodu je možné zhromažďovať a nakladať s ním v obciach a skupinách obcí za zákonom daných podmienok.

4. -----

5. Pohreb (výňatky z Medzirezortného obežníka DGCL / DACS / DHOS / DGS z 19. júna 2009 o registrácii detí, ktoré zomreli pred vyhlásením o narodení a tých, ktoré môžu viesť k záznamu o narodení mŕtveho dieťaťa; vydání knihy rodinných záznamov a o starostlivosti o telá zosnulých detí, mŕtvonarodených detí a plodov²⁰)

Po vydaní lekárskeho osvedčenia o pôrode

Ak je rodina držiteľom potvrdenia o mŕtvonarodenom dieťati a žiada o usporiadanie pohrebu, obce by mali k tejto žiadosti, okrem výnimočných okolností, pristúpiť. Rodina si tak môže dať telo spopolniť alebo pochovať na svoje náklady. Obec si ponecháva možnosť poskytnúť finančnú pomoc rodinám v ťažkostiach.

Ak rodina nemá záznam o smrti dieťaťa, ale chce usporiadať pohreb, môžu obce toto želanie podporiť povolením pochovania alebo spopolnenia tela.

Pri absencii rodinnej starostlivosti

Ak bolo vydané lekárske potvrdenie o pôrode a do desiatich dní od pôrodu nebolo telo vyžiadané, môže byť plod pochovaný, ak zdravotnícke zariadenie po dohode s dotknutými obcami prijme na tento účel osobitné opatrenia; v opačnom prípade je telo spopolnené na

²⁰ Circulaire interministérielle DGCL/DACS/DHOS/DGS du 19 juin 2009 relative à l'enregistrement à l'état civil des enfants décédés avant la déclaration de naissance et de ceux pouvant donner lieu à un acte d'enfant sans vie, à la délivrance du livret de famille, à la prise en charge des corps des enfants décédés, des enfants sans vie et des foetus. Dostupné na internete (vo francúzštine): <https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf/circ?id=29111> [cit. 31.05.2021]

náklady zdravotníckeho zariadenia v súlade s príslušnými ustanoveniami, ktoré sa vzťahujú na anatomické časti ľudského pôvodu.

V obidvoch prípadoch má zdravotnícke zariadenie dva celé dni, po uplynutí desaťdňovej lehoty na vyžiadanie plodu, na pokračovanie v pochovaní alebo na prijatie potrebných opatrení na kremáciu. Verejné zdravotnícke zariadenia si vyberajú pohrebnú spoločnosť alebo krematórium v súlade s pravidlami verejného obstarávania.

Ak nebolo vydané lekárske osvedčenie o pôrode, odporúča sa vykonať kremáciu na náklady zdravotníckeho zariadenia.

6. Časové lehoty na vyžiadanie potrateného plodu rodičmi sú dané Kódexom verejného zdravia (článok R1111-75), kde sa hovorí, že rodičia potrateného plodu majú **lehotu 10 dní od potratu**, dokedy môžu požiadať o vydanie plodu, ktorému môže byť pridelený status mŕtvonarodeného.

7. -----

Zhrnutie

mŕtvonarodené dieťa (plod)	spontánny potrat bez ohľadu na váhu plodu, alebo dĺžku trvania tehotenstva alebo umelo vyvolaný potrat zo zdravotných dôvodov	vydanie certifikátu o narodení (potrate)	R. 1112-76-11-2° Kódexu verejného zdravia: pohreb, alebo kremácia podľa želania rodičov alebo kremácia zdravotníckym zariadením alebo pochovanie na základe dohody medzi obcou a zdravotníckym zariadením
anatomická časť ľudského pôvodu	včasný spontánny potrat do 12. týždňa tehotenstva alebo umelo vyvolaný potrat (do 14. týždňa tehotenstva)	nie je vydaný certifikát o pôrode (potrate)	R. 1335-9-11 Kódexu verejného zdravia - spopolnenie zdravotníckym zariadením alebo register zriadený starostom alebo prefektom, ktorý

			výnimočne povoľuje pochovanie
--	--	--	----------------------------------

Zdroj: odpoveď francúzskeho Národného zhromaždenia na požiadavku ECPRD č. 4674 (uzavretá databáza)

8. Východiská pre prijatie vyššie uvedenej právnej úpravy:

- pohreb plodu (mŕtvonarodeného dieťaťa) môže pomôcť pozostalým prežiť túto stratu;
- podanie citlivej informácie o možnosti pochovať nenarodené dieťa, ako aj citlivý prístup zdravotníckych pracovníkov, môže pomôcť rodičom zvládnuť túto bolestivú situáciu;
- obec môže pomôcť rodine zvládnuť ťažkosti psychologickou aj finančnou podporou.

3.4 Holandsko

1. Plod, narodený od 24. týždňa gestácie podlieha zákonu o pohrebných službách²¹. Aplikuje sa naňho zákonná povinnosť pochovania alebo kremácie.

Pri potrate v skoršom štádiu tehotenstva sa môžu rodičia rozhodnúť, ako naložia s plodom. Môžu ho nechať v nemocnici, kde budú plody neskôr kolektívne spopolnené, alebo si ho môžu vyzdvihnúť a naložiť s ním podľa vlastného uváženia (napríklad aj pochovať vo vlastnej záhrade).

Ak sa plod narodený pred 24. týždňom gestácie narodí živý a žije aspoň 24 hodín po narodení, vzťahujú sa naňho ustanovenia o povinnom pochovaní, alebo kremácii.

2. -----

3. Ak trvá tehotenstvo aspoň 24 týždňov, plod (mŕtvonarodené dieťa) musí byť pochovaný. Zákon nestanovuje žiadne konkrétne povinnosti zdravotníckemu zariadeniu, ale prax je taká, že v prípade, že rodičia nemajú záujem sami zorganizovať pohreb, alebo kremáciu plodu, postará sa o to zdravotnícke zariadenie.

²¹ Wet op de lijkbezorging. Dostupné na internete (v holandštine): <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005009/2018-08-01> [cit. 31.05.2021]

Pri tehotenstve kratšom, ako 24 týždňov, môže zdravotnícke zariadenie s plodom, v prípade, že si ho rodičia nevyžadujú, naložiť ako s nemocničným odpadom, podľa vlastných nariadení.

4. V prípade potratu od 24. týždňa tehotenstva platia „Vzorové predpisy pre neskoré prerušenie tehotenstva“ vydané Holandskou komorou gynekológov a pôrodníkov (NVOG): ošetrojúci gynekológ zavolá mestského koronera a podá správu prokurátorovi.

Na mŕtvonarodené dieťa od 24. týždňa tehotenstva sa vzťahuje zákon o pohrebníctve. V takom prípade úradník občianskeho registra vydá okrem povolenia na pohreb alebo kremáciu aj „osvedčenie o mŕtvonarodenom dieťati“.

5. Pri tehotenstve kratšom ako 24 týždňov sa rodičia môžu rozhodnúť, ako chcú naložiť s potrateným plodom. Nie sú povinní plod pochovať alebo spopolniť. Môžu ho nechať v nemocnici, aby bol neskôr spoločne spopolnený. Ale môžu si ho aj vyzdvihnúť a pochovať, napríklad aj vo vlastnej záhrade.

Ako už bolo spomenuté predtým, keď tehotenstvo trvalo viac ako 24 týždňov, musia byť pozostatky pochované alebo spopolnené. Rodičia môžu požadovať pozostatky na pohreb alebo kremáciu. V právnych predpisoch nie sú stanovené žiadne podmienky. Čo sa stane s pozostatkami, je len na rodičoch.

6. Nie je právne upravené.

7. Nie je právne upravené.

8. Nakladanie s potratenými plodmi nie je podrobne legislatívne upravené. Zákonná hranica medzi potratom a narodením mŕtveho dieťaťa môže spôsobiť problémy rodičom mŕtvonarodeného dieťaťa pred 24. týždňom tehotenstva. Zo sociálneho hľadiska je stav narodenia mŕtveho dieťaťa silnejší a závažnejší ako v prípade potratu, zatiaľ čo v oboch prípadoch môžu mať rodičia proporcionálny pocit straty a smútku.

Pri hľadaní tejto hranice skúmal zákonodarca lekárske možnosti a snažil sa určiť moment, kedy by malo byť možné udržať novorodenca pri živote súčasnými lekárskymi postupmi. Na základe toho sa usúdilo, že po 24 týždňoch tehotenstva sa dá hovoriť, že plod je životaschopný.

V súčasnosti je však možné aj plod, potratený pred 24. týždňom tehotenstva zaregistrovať v registri obyvateľov obce a taktiež zorganizovať mu pohreb.

3.5 Litva

1. Problematiku nakladania s mŕtvymi ľudskými embryami a plodmi upravuje zákon o pochovávaní ľudských telesných pozostatkov a príslušné podzákonné právne akty vo forme nariadení ministerstva zdravotníctva.

Podľa zákona o pochovávaní ľudských telesných pozostatkov „ľudské telesné pozostatky“ znamenajú: telo zosnulej osoby, jeho časti, alebo predčasne narodený plod alebo ľudský plod narodený pred 22. týždňom tehotenstva, keď (v druhom prípade) rodičia v súlade so stanoveným postupom potvrdili svoju vôľu spololníť alebo pochovať tento plod (článok 2 ods. 23) . „Predčasne narodený plod“ znamená plod narodený medzi koncom 22. a 37. týždňom tehotenstva, počítaný od prvého dňa poslednej menštruácie (článok 2, odsek 20).

Zákon stanovuje, že nakladanie s mŕtvymi ľudskými embryami a plodmi narodenými pred 22. týždňom tehotenstva, keď ani jeden z rodičov neprejavil vôľu spololníť ich alebo pochovať, je upravené nariadením ministra zdravotníctva (čl. 1 ods. 2) . Minister zdravotníctva ustanovuje aj postup počiatkovej prepravy, prípravy, prepravy na pohreb a pochovania mŕtvych ľudských plodov narodených pred 22. týždňom tehotenstva (čl. 1 ods. 5). Minister zdravotníctva okrem toho ustanovuje postup vydania mŕtveho ľudského plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva rodičom na kremáciu alebo pohreb (článok 1 ods. 6).

S pozostatkami predčasne narodeného plodu (narodeným medzi 22. a 37. týždňom tehotenstva) sa teda zaobchádza ako so všetkými ľudskými pozostatkami v súlade so zákonom. S pozostatkami ľudského plodu narodenými pred 22. týždňom tehotenstva sa zaobchádza v súlade s postupom ustanoveným ministrom zdravotníctva.

2. Predčasne narodený mŕtvy plod (narodený medzi 22. a 37. týždňom tehotenstva) je zákonom o pohrebe telesných pozostatkov človeka považovaný za ľudské telesné pozostatky a je s ním zaobchádzané v súlade s týmto zákonom (rovnako ako s telom akejkoľvek zosnulej osoby).

V prípade, že rodičia prejavia vôľu spololníť alebo pochovať mŕtvy ľudský plod narodený pred 22. týždňom tehotenstva, podľa zákona sa tento plod taktiež považuje za ľudský telesný pozostatok, avšak postup pri preprave, príprave, pohrebe rovnako ako vydanie takéhoto plodu rodičom na kremáciu alebo pohreb ustanovuje ministerský Popis postupu pri vydávaní plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva rodičom na kremáciu alebo pochovanie.

Pokiaľ ani jeden z rodičov neprejavil vôľu spopolniť alebo pochovať mŕtvy ľudský plod, narodený pred 22. týždňom tehotenstva, zákon tento plod nepovažuje za ľudský telesný pozostatok. Postup pri zaobchádzaní s týmito plodmi ustanovuje ministerský Popis postupu kremácie alebo pochovania ľudských embryí a plodov narodených pred 22. týždňom tehotenstva, ak ani jeden z rodičov neprejavil zodpovedajúci záujem.

Na základe ministerského Popisu pravidiel pre vyplnenie formulára lekárskeho osvedčenia o perinatálnom úmrtí sa v prípade úmrtia predčasne narodeného plodu (narodeného medzi 22. a 37. týždňom tehotenstva), vydáva lekárske potvrdenie na stanovenom formulári. V opačnom prípade sa pri narodení mŕtveho ľudského plodu pred 22. týždňom tehotenstva použije iný postup - výpis z lekárskej dokumentácie v stanovenej podobe sa vydáva rodičom v súlade s ministerským Popisom postupu pri vydávaní plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva rodičom na kremáciu alebo pochovanie.

Podľa zákona je zakázané spopolňovať ľudské telesné pozostatky v deň smrti, s výnimkou mŕtveho ľudského plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva (čl. 13 ods. 1). Podobne je povolené pochovávať ľudské telesné pozostatky najskôr 24 hodín po vyhlásení smrti, pokiaľ to neodporuje náboženskému presvedčeniu zosnulého alebo osôb s ním úzko súvisiacich, s výnimkou mŕtveho ľudského plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva. (článok 25 ods. 2).

Podľa zákona, keď je mŕtvy ľudský plod, narodený pred 22. týždňom tehotenstva, spopolnený, musí byť meno, priezvisko, dátum narodenia matky a dátum vydania výpisu z lekárskeho dokumentu čitateľne vytlačené na kapsule od kremačnej spoločnosti (čl. 13, ods. 4). Tieto údaje sú uvedené aj v osvedčení preukazujúcom skutočnosť kremácie mŕtveho ľudského plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva (článok 15 ods. 1). Ak je predčasne narodený plod (narodený medzi 22. a 37. týždňom tehotenstva) spopolnený, musí byť dátum narodenia a úmrtia plodu (tieto dátumy sa zhodujú) kremačnou spoločnosťou čitateľne vytlačený na kapsule (článok 13 ods. 3).

3. Popis postupu pri vydávaní plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva rodičom na kremáciu alebo pochovanie je právne záväzný pre zdravotnícke zariadenia, ktoré poskytujú pôrodnické a/alebo gynekologické služby. Podľa tohto popisu sa v zdravotníckom zariadení musí mŕtvy plod skladovať pri teplote nižšej ako +10 ° C v špeciálne navrhnutej chladničke. Pozostatky plodu sa vydávajú rodine na základe písomnej žiadosti rodiča predloženej vedúcemu zdravotníckeho zariadenia. Po prijatí žiadosti vedúci zdravotníckeho zariadenia ustanoví zamestnanca, ktorý musí zabezpečiť vydanie plodu rodičovi. Rodič/rodičia musia potvrdiť prijatie plodu podpisom (ďalšie informácie nájdete v odpovediach na otázky 6 a 7).

Popis postupu pre kremáciu alebo pochovanie ľudských embryí a plodov narodených pred 22. týždňom tehotenstva, ak ani jeden z rodičov neprejavil zodpovedajúci záujem, je právne záväzný pre zdravotnícke zariadenia, ktoré poskytujú pôrodnice alebo gynekologické služby, a tiež pre poskytovateľov pohrebných služieb a kremačných služieb. Podľa tohto popisu musia byť mŕtve ľudské embryá a plody v zdravotníckej inštitúcii dočasne (až 6 mesiacov) skladované pri teplote -18°C a nižšej v špeciálne navrhnutej samostatnej chladničke až do ich odovzdania poskytovateľovi pohrebnej služby. Vedúci zdravotníckeho zariadenia musí určiť zamestnanca, ktorý zabezpečí odovzdanie plodu na kremáciu alebo pochovanie. Tento zamestnanec musí uložiť zvyšky embrya alebo plodu do obalu, ktorý je nepriehľadný, odolný voči tekutinám, hermetický a odolný proti nárazu. Zásielka je potom doručená poskytovateľovi pohrebných služieb (tieto služby sú poskytované na základe zmluvy). Takáto zásielka so zvyškami embrya / plodu sa musí prepravovať v uzavretom a čistom vozidle. Embryo / plod musia byť spopolnené a zakopané len v obale. Poskytovatelia kremačných služieb musia dodržiavať hygienické normy stanoveným príslušným orgánom. Popol musí byť vložený do nerozbitnej kapsuly odolnej voči svetlu a tekutinám. Kremačná spoločnosť musí na kapsule čitateľne vytlačiť dátum kremácie a kód spoločnosti. Ľudské embryá a plody alebo ich popol musia byť pochované v určenej oblasti cintorína alebo sa popol rozptýli na konkrétnom mieste cintorína.

4. Podľa Popisu postupu na vydanie plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva rodičom na kremáciu alebo pochovanie musí posudkový lekár vyplniť na to určený formulár. Výpis z tejto dokumentácie sa vydáva rodičovi pri prevzatí pozostatkov plodu.
5. Podľa zákona má rodič (matka alebo otec) alebo obaja právo v súlade so stanoveným postupom prejsť vôľu spopolniť alebo pochovať ľudský plod (plody) narodený pred 22. týždňom tehotenstva (článok 2 ods. 23).

Zákon považuje predčasne narodený mŕtvy plod (narodený medzi 22. a 37. týždňom tehotenstva) za ľudské telesné pozostatky a je s ním zaobchádzané v súlade s ustanoveniami zákona. Každý z rodičov (matka alebo otec) alebo obaja sú podľa zákona považovaní za osoby zodpovedné za pohreb a majú právo požadovať pozostatky na pochovanie alebo kremáciu (čl. 2 ods. 14).

Podľa zákona musí rodič/rodičia ako osoby zodpovedné za pohreb predložiť spolu so žiadosťou o spopolnenie ľudských pozostatkov (vrátane pozostatkov plodu) úmrtný list, alebo v prípade plodu narodeného pred 22. dňom týždňa tehotenstva, výpis z lekárskej dokumentácie, kremačnej spoločnosti alebo poskytovateľovi pohrebnej služby (článok 6 ods. 2).

6. Podľa Popisu postupu pri vydávaní plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva rodičovi na kremáciu alebo pochovanie, musí byť žiadosť rodiča predložená zdravotníckemu zariadeniu do štyroch dní odo dňa gynekologického zákroku. Pozostatky plodu musia byť rodičovi / rodičom vydané najneskôr do jedného dňa odo dňa prijatia žiadosti.
7. Podľa Popisu postupu na vydanie plodu narodeného pred 22. týždňom tehotenstva rodičom na kremáciu alebo pochovanie, musí zodpovedný zamestnanec uložiť pozostatky plodu do obalu, ktorý nie je priehľadný, je odolný voči tekutinám, hermetický a odolný voči nárazom. Zásielka musí byť označená menom, priezviskom a dátumom narodenia matky.
8. Zákon o pochovávaní ľudských telesných pozostatkov až do 1. mája 2018 neuznával ako ľudské pozostatky mŕtve ľudské embryá a plody narodené pred 22. týždňom tehotenstva. Takéto pozostatky boli považované za anatomický materiál človeka a pochované / spálené v súlade s hygienickými normami „Bezpečnostné požiadavky na nakladanie so zdravotníckym odpadom“. Cieľom novely vyššie uvedeného zákona bolo poskytnúť možnosť dôstojne pochovať / spopolniť pozostatky embryí a plodov.

3.6 Maďarsko

1. V Maďarsku je daná problematika upravená nasledujúcimi právnymi predpismi (dostupné iba v maďarčine):
 - zákon č. CLIV z roku 1997 o zdraví²²;
 - vládna vyhláška o obhliadke zosnulých a o postupe súvisiacom so zosnulými č. 351/2013²³ (X. 4);
 - zákon č. XLIII z roku 1999 o cintorínoch a pohrebiskách²⁴;
 - vládne nariadenie č. 145/1999 o vykonávaní zákona XLIII z roku 1999 o cintorínoch a pohrebiskách²⁵.

§ 216 zákona o zdraví (č. CLIV z roku 1997) definuje a rozlišuje medzi:

1. perinatálne úmrtie:

²² 1997. évi CLIV. Törvény az egészségügyről. Dostupné na internete (v maďarčine): <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700154.tv> [cit. 31.05.2021]

²³ 351/2013. (X. 4.) Korm. Rendelet a halottvizsgálatról és a halottakkal kapcsolatos eljárásról. Dostupné na internete (v maďarčine): <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300351.kor> [cit. 31.05.2021]

²⁴ 1999. évi XLIII. Törvény a temetőkről és a temetkezésről. Dostupné na internete (v maďarčine): <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900043.tv> [cit. 31.05.2021]

²⁵ 145/1999. (X. 1.) Korm. Rendelet a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény végrehajtásáról. Dostupné na internete (v maďarčine): <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900145.kor> [cit. 31.05.2021]

- smrť v maternici po 24. týždni tehotenstva alebo ak plod, ktorý zomrie v maternici, je dlhý aspoň 30 cm alebo váži viac ako 500 g,
 - ak dôjde k úmrtiu do 168 hodín od narodenia novorodenca, bez ohľadu na jeho dĺžku alebo váhu;
2. skoré alebo stredné úmrtie plodu - plod v lone matky po dobu 24 týždňov alebo menej, ak po narodení (potrate) nejaví známky života; alebo ak nie je možné určiť vek plodu a plod neváži viac ako 500 gramov alebo nemá dĺžku tela 30 cm, s výnimkou prípadov dvojčiat, pri ktorých sa najmenej jeden plod narodil živý.

§ 217 zákona hovorí:

V prípade perinatálneho úmrtia môžu byť plod alebo novorodenec premiestnené z miesta úmrtia z dôvodu patologického vyšetrenia, pohrebu, kremácie alebo odstránenia orgánov a tkanív až po lekárskom vyšetrení, ktoré vyšetruje úmrtie.

Zákon ustanovuje, že v prípade plodov, ktoré zomrú po 24. týždni tehotenstva, môže príbuzný vyhlásiť, že má v úmysle pochovať dieťa sám. V prípade perinatálneho úmrtia by mal byť vydaný perinatálny úmrtný list a spolu s mŕtvym plodom by mal byť do 24-48 hodín po úmrtí zaslaný na patologické oddelenie. Plod sa potom na žiadosť rodiča prepravuje na pohreb alebo kremáciu. Ak rodičia nie sú schopní túto povinnosť splniť, pohreb zorganizuje príslušná obec v mieste úmrtia formou verejného pohrebu.

V prípade predčasného alebo strednodobého úmrtia plodu sa neuskutočňuje vyšetrenie príčiny smrti a pre tieto úmrtia sa nevystavuje ani certifikát o úmrtí.

Podľa zákona o cintorínoch a pohrebiskách (č. XLIII z roku 1999) sa s mŕtvonarodenými plodmi zaobchádza ako s akýmkoľvek iným zosnulým človekom (§ 20), avšak v prípade predčasného alebo strednodobého úmrtia plodu mŕtvy plod možno pochovať alebo spopolniť aj bez potvrdenia o úmrtí na základe písomnej žiadosti rodiča (§ 24).

Likvidácia plodov, ktoré uhynuli pri spontánnom potrate, ako „lekársky odpad“, je zakázaná a ich pochovávanie je jednoznačne vyžadované zákonom (vyhláška EMMI č. 12/2017. (VI. 12.) o nakladaní s odpadmi, ktoré vznikajú v zdravotníckych zariadeniach.

Nariadenie vlády č. 145/1999. (X. 1.) hovorí (§ 12):

- vlastník (prevádzkovateľ) cintorína vyčlení samostatný náhrobný kameň pre pohreb plodu, odstránenej časti tela, ľudského orgánu alebo zvyškov orgánov v dôsledku umelého alebo spontánneho potratu;
- pohrebné miesto mŕtvonarodeného plodu musí byť označené značením, ktoré indikuje dátum pohrebu a sériové číslo pohrebného miesta;

- v prípade pochovania mŕtvonarodeného plodu a potrateného plodu v ranom a strednom štádiu tehotenstva, môže byť na hrobové miesto umiestnený kríž, náhrobný kameň alebo iný náhrobok a môže byť uvedené jeho krstné meno.
2. Hlavné rozdiely v spôsobe nakladania medzi mŕtvonarodenými plodmi (perinatálne úmrtia) a potratenými plodmi (včasné, alebo strednodobé potraty) sú:
 - v prípade včasného alebo strednodobého úmrtia plodu sa nerobí vyšetrenie príčiny smrti, pre takéto úmrtie sa nevystavuje certifikát o úmrtí. Takže vo všetkých prípadoch takéhoto potratu (predčasné úmrtie plodu, spontánny potrat alebo umelo vyvolané prerušenie tehotenstva), musia rodičia požiadať o vydanie plodu písomnou formou. Ak si rodičia nevyžiadajú potratený plod, postupuje sa tak, že pozostatky môžu byť spopolnené nemocnicou;
 - pohreb mŕtvonarodeného dieťaťa sa musí zabezpečiť priamo na základe zákona o cintorínoch a pohrebiskách, ako je to v prípade úmrtia dospelého človeka.
 3. Prax je taká, že v prípade, že rodičia nechcú usporiadať pohreb alebo kremáciu, nemocnica sa o to postará v súlade s nariadením vlády č. 145/1999. (X. 1.)
 4. V prípade včasného alebo strednodobého úmrtia plodu nie je potrebné vyšetrenie príčiny smrti a pre takéto úmrtie sa nevyžaduje certifikát o úmrtí.

V prípade perinatálneho úmrtia nemocnica dodržiava nasledujúci postup (nariadenie vlády č. 351/2013). Lekár vystaví tlačivo s názvom „Osvedčenie o úmrtí plodu“, ktoré obsahuje: posudok o mimoriadnom úmrtí novorodenca alebo predčasne narodeného dieťaťa o zrelosti, životaschopnosti, príčine smrti novorodenca alebo predčasne narodeného dieťaťa, pôvod akýchkoľvek poranení, ktoré sa na ňom našli, a pravdepodobný dátum úmrtia.

V prípade dieťaťa, ktoré zomrie do 168 hodín po pôrode, sa musí okrem perinatálneho úmrtného listu v rámci vyšetrenia príčin smrti vyplniť aj ďalšie tlačivo, ktoré sa musí zaslať (elektronicky) matrike príslušnej k miestu úmrtia, úradom hlavného mesta a kraja pôsobiacim v oblasti verejného zdravia a Maďarskému ústrednému štatistickému úradu (KSH).

5. Rodičia majú právo na pochovanie alebo kremáciu potrateného plodu v každom prípade bez ohľadu na vek plodu.

V prípade predčasného alebo strednodobého úmrtia plodu môže byť mŕtvy plod pochovaný alebo spopolnený bez potvrdenia o úmrtí na základe písomnej žiadosti rodiča. Na základe takejto žiadosti musia byť pozostatky vydané a rodič je povinný ich pochovať (§ 24 zákona XLIII z roku 1999). Ak to rodič nežiada, pohreb zariadi nemocnica.

6. V prípade včasného alebo strednodobého úmrtia plodu legislatíva nestanovuje žiadne časové lehoty, avšak vnútorné predpisy nemocnice určujú zvyčajne 7 dní, počas ktorých môže rodič vyžiadať plod na pochovanie.
7. -----
8. Dôvodom prijatia vyššie uvedenej legislatívy je, že mnoho rodičov pociťuje veľkú stratu pri úmrtí nenarodeného dieťaťa, ale aj dlhodobé problémy v oblasti duševného zdravia, ako sú depresie a úzkosti. Pohreb dieťaťa môže pomôcť lepšie sa vyrovnáť s takouto stratou.

V súvislosti s rodičmi je dôležité hovoriť o perinatálnom smútku. Ministerstvo ľudských zdrojov (EMMI) vydalo v roku 2010 odborné usmernenie o úlohách v psychologickí oblasti, súvisiacich so stratami dieťaťa pri narodení.

Podľa prieskumu medzi 56 ústavmi v Maďarsku poskytuje 93% pôrodnických ústavov rodičom možnosť rozlúčiť sa s mŕtvym dieťaťom - ak je to výslovne požadované (správa ombudsmana č. AJB 4291/2010).

3.7 Nemecko

1. Právna úprava pohrebníctva je v kompetencii jednotlivých spolkových krajín. Právne predpisy v tejto oblasti sa v niektorých prípadoch značne líšia. Vo všetkých krajinách je však povinnosť pochovávať mŕtvonarodené deti – vo väčšine krajín je to nad 500 gramov pôrodnej hmotnosti (v niektorých krajinách nad 100 gramov), alebo po 12. týždni tehotenstva. V prípade spontánnych potratov plodov s hmotnosťou pod 500 gramov zvyčajne nie je povinnosť pochovania plodu, ale rodičia majú, v prípade záujmu, na to nárok.
2. Pohrebné zákony väčšiny krajín obsahujú aj nariadenia výslovne pre prípad potratov. Potom sa uplatňujú predovšetkým príslušné nariadenia, ktoré sa vzťahujú na spontánne potraty s hmotnosťou plodov do 500 gramov.
3. V mnohých spolkových krajinách sú zdravotnícke zariadenia zo zákona povinné informovať rodičov o možnosti pochovania potratených plodov a mŕtvonarodených detí. Pri mŕtvonarodených deťoch organizuje pohreb zdravotnícke zariadenie, ak tak neurobia ich rodičia. V prípade spontánnych potratov s hmotnosťou plodov do 500 gramov je povinnosť naložiť s nimi - spopolením alebo pochovaním (hromadne) v

súlade s hygienickými predpismi - pokiaľ nie sú legálne použité na lekárske, farmaceutické alebo vedecké účely.

4. -----

5. Narodenie mŕtvonarodeného dieťaťa sa povinne hlási matričnému úradu – ak je hmotnosť dieťaťa najmenej 500 gramov, alebo ak je hmotnosť dieťaťa pod 500 gramov, ale k potratu došlo aspoň v 24. týždni tehotenstva, zvyčajne ako spontánny potrat. V inom prípade sa potrat neregistruje. Je však možné oznámiť to matričnému úradu, v obvode ktorého došlo k potratu (v prípade že išlo o asistovaný potrat kompetentnou osobou).

6. Pohrebné zákony vo všeobecnosti umožňujú pochovať zosnulých najskôr 48 hodín po smrti. Lehoty na pochovanie potratených plodov sa pohybujú až „do jedného roka“ (Sasko).

7. Nešpecifikované.

8. -----

3.8 Rakúsko

1. Každá z deviatich spolkových krajín má svoj vlastný zákon o pohrebníctve. Takže nasledujúce informácie sa budú týkať vienského zákona o zosnulých a pohrebníctve č. 38/2004²⁶, ktorý bol naposledy novelizovaný zákonom č. 50/2018.

Tento zákon rozlišuje medzi potrateným plodom a mŕtvonarodeným dieťaťom (§ 1).

Mŕtvonarodené dieťa je bez dýchania a iných vitálnych funkcií s pôrodnou hmotnosťou nad 500 g. Plod po potrate je taktiež bez dýchania a iných vitálnych funkcií s pôrodnou hmotnosťou pod 500 g.

Rodičia sú zo zákona povinní zariadiť pohreb, pretože pohreb je vo všeobecnosti záležitosť blízkych príbuzných (§ 19 ods. 5). Ak si rodičia nesplnia túto povinnosť, pohreb zorganizuje mesto Viedeň (v súlade s § 19 ods. 6) a dieťa bude pochované v hromadnom hrobe

²⁶ Landesrecht konsolidiert Wien: Gesamte Rechtsvorschrift für Wiener Leichen- und Bestattungsgesetz, Fassung vom 26.03.2021. Dostupné na internete (v nemčine): <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrW&Gesetzesnummer=20000276> [cit. 31.05.2021]

v skupine 35B („detský cintorín“) na Viedenskom ústrednom cintoríne, ktorý slúži ako spomienkové miesto pre príbuzných.

Potratené plody sa hromadne spopolňujú a pochovávajú v hromadných hrobách 4-krát ročne v stanovených termínoch (§ 30 ods. 4). Mŕtvonarodené deti sú pochované osobitne v „detskej sekcii“. Hrob bude uvoľnený po 10 rokoch. Predĺženie o ďalších 10 rokov nie je možné. V prípade mŕtvonarodeného dieťaťa je potrebná registrácia na matričnom úrade.

Rodičom sa v nemocnici poskytne súbor údajov, aby sa mohli rozhodnúť, či chcú sami zorganizovať pohreb plodu/mŕtvonarodeného dieťaťa, alebo či ho má zorganizovať mesto. Súbor údajov obsahuje nasledujúce údaje: či išlo o potrat, narodenie mŕtveho dieťaťa, alebo úmrtie po narodení, dátum narodenia, gestačný vek, pohlavie, hmotnosť a dĺžka plodu. Ďalšie informácie sú poskytnuté pohrebnou službou, cintorínmi a Viedenským ústredným cintorínom. Takže rodičia majú možnosť vyžiadať si potratený plod na pochovanie bez ohľadu na to, v ktorom štádiu tehotenstva došlo k potratu.

2. Nie je rozdiel v právnej úprave nakladania s potratenými plodmi a mŕtvonarodenými deťmi.
3. Nie je zákonná definícia povinností zdravotníckeho zariadenia vo vzťahu k vydávaniu potratených plodov (okrem poskytnutia súboru údajov podľa bodu 1.)
4. Povinnosti obhliadajúceho lekára vo vzťahu k potratenému plodu sú také isté, ako vo vzťahu k inému telu zosnulého: obhliadka a vystavenie potvrdenia o úmrtí. Lekár musí určiť, či išlo o potrat, alebo pôrod mŕtvonarodeného dieťaťa. V oboch prípadoch musí vyplniť príslušný formulár. Tento formulár sa zasiela príslušným úradom a v prípade, že rodičia si želajú sami pochovať plod, aj pohrebnému ústavu.

Ak príčina smrti nie je určená, lekár môže navrhnúť pitvu.

5. Pozri odpoveď č. 1.
6. Časová lehota, dokiaľ rodičia majú právo požiadať o vydanie potrateného plodu (mŕtvonarodeného dieťaťa) je 5 dní od vydania potvrdenia o úmrtí (§ 19 ods. 6). De facto je to 5 dní od potratu, alebo pôrodu mŕtvonarodeného dieťaťa. Počas tohto obdobia je zdravotnícke zariadenie povinné udržiavať potratený plod v stave, ktorý by nebránil vydaniu plodu rodičom.
7. Nie je upravené zákonom.

3.9 Švédsko

Problematika nakladania s potratenými plodmi zaznamenala zvýšenú pozornosť vo Švédsku v posledných rokoch. V súčasnosti sa kladie väčší dôraz na prania rodičov v týchto veciach, ako tomu bolo v minulosti.

Potraty sú upravené špecifickým zákonom (1974:595), avšak spôsob, akým nemocnice nakladajú s potratenými plodmi nie je upravený žiadnym špecifickým právnym predpisom.

V roku 1990 Národný panel pre zdravie a blaho vydal odporúčanie (SOSFS 1990:8), upravujúce nakladanie s potratenými plodmi. Na základe tohto odporúčania platilo všeobecné pravidlo, že plody, ktoré majú 12 týždňov a viac, môžu byť spopolnené (kremácia) a pochované anonymne na cintoríne. Avšak v prípade, ak sa pranie rodiča líši od odporúčania, tieto prania majú byť naplnené. Napríklad ak si rodičia prajú iný spôsob nakladania s potrateným plodom ako je kremácia, malo by sa im vyhovieť. Iné alternatívy, ktoré sú možné, je usporiadať pohrebný obrad a pod.

Odporúčania z roku 1990 boli časom nahradené miestnymi usmerneniami, ktoré spôsobili, že celoštátne odporúčanie už nebolo potrebné. V praxi je však stále aplikované vo väčšine nemocníc. Je to zodpovednosť vedúcich pracovníkov nemocníc zabezpečiť overené postupy pri nakladaní s potratenými plodmi a postupy ako a kedy má byť matka (rodič) informovaný o zavedených postupoch.

V prípade, že rodičia nemajú žiadne špeciálne prania, vo väčšine prípadov sa postupuje na základe dohody medzi zdravotníckym zariadením a pohrebnou službou. Potratené plody väčšinou podliehajú kremácii a ich popol sa potom rozptýli na rozptylovej lúke. Avšak je možné usporiadať pohreb pre potratený plod, alebo mŕtvonarodené dieťa.

Podľa zákona o pohrebníctve sa mŕtvonarodené dieťa – po 22. týždni tehotenstva musí pochovať na vlastné pohrebné miesto. Je však možné pochovať aj plod do 22. týždňa, ak je to pranie rodičov (matky) a ak existuje lekárske certifikát. Kremácia a pochovanie plodov do 12. týždňa tehotenstva sú tiež v princípe možné.

Od roku 2006 je možné usporiadať plnohodnotný cirkevný pohrebný obrad pre potratený plod nezávisle od toho, v akom štádiu tehotenstva došlo k potratu. V takýchto prípadoch je potrebné venovať veľkú pozornosť praniam rodičov pri organizácii pohrebného obradu.

4. Záver

Predmetom porovnávej analýzy bola právna úprava nakladania s potratenými, alebo predčasne odňatými plodmi v deviatich európskych štátoch a na Slovensku. Vo väčšine štátov je táto oblasť upravená zákonmi o pohrebníctve, prípadne zdravotníckymi zákonmi a príslušnými vyhláškami, alebo nariadeniami.

Po prvé treba konštatovať, že väčšina zo sledovaných štátov: osem z deviatich – okrem Viedne (nakolko v Rakúsku je táto právna úprava v kompetencii spolkových krajín) majú odlišnú právnu úpravu nakladania s mŕtvonarodenými deťmi a potratenými plodmi. V rôznych štátoch je táto hranica, odlišujúca pôrod mŕtvonarodeného dieťaťa od potratu definovaná rozličným spôsobom. Väčšinou je to dané gestačným týždňom, v ktorom došlo k potratu, prípadne hmotnosťou, či dĺžkou plodu, prípadne kombináciou týchto kritérií. Čo sa týka hmotnosti plodu – hranicou je väčšinou hmotnosť nad 500 g a čo sa týka gestačného týždňa – hranicou je väčšinou 22. týždeň (Česká republika, Fínsko a Litva) až 24. týždeň (Holandsko, Maďarsko). V niektorých prípadoch to bol dokonca 12. týždeň tehotenstva – Švédsko a Francúzsko.

Rozdielna právna úprava nakladania s mŕtvonarodenými deťmi a potratenými plodmi spočíva väčšinou v tom, že zatiaľ čo mŕtvonarodené deti je zo zákona nutné pochovať, u potratených plodov takáto nutnosť nemusí vždy byť. Okrem toho sú tam samozrejme aj ďalšie odlišnosti v prístupe k takýmto plodom – napr. nutnosť vystaviť úmrtný list, zisťovanie príčin smrti atď.

U mŕtvonarodených detí existuje vždy možnosť, aby boli vydané rodičom/rodičovi na pochovanie. V prípade, že pohreb alebo kremáciu mŕtvonarodeného dieťaťa nezorganizuje rodič, takéto dieťa je pochované, alebo spopolnené na náklady miestnej príslušnej obce, alebo zdravotníckeho zariadenia.

Odlišná právna úprava môže byť pre nakladanie s potratenými plodmi. Všetky nami sledované štáty, okrem Francúzska, uviedli, že existuje možnosť vyžiadať si takéto plody rodičmi na pochovanie (alebo kremáciu). Aj keď nie všetky štáty majú túto možnosť právne ukotvenú, prax to v nich umožňuje. Jedine Francúzsko uviedlo, že pri spontánných potratoch do 12. týždňa tehotenstva, alebo pri umelo vyvolaných potratoch (do 14. týždňa tehotenstva, z iných ako zdravotných dôvodov) nie je vydaný certifikát o narodení, ktorý by umožňoval pochovanie plodu. Takéto plody sa hromadne spopolňujú v krematóriu a s popolom potom nakladajú obce. Zároveň sa však uvádza, že v určitých výnimočných prípadoch je možné povoliť rodičom aj pochovanie takéhoto plodu.

V prípade, že si rodičia nevyžadujú potratený, alebo predčasne odňatý plod na pochovanie, väčšina štátov uviedla, že takéto plody sa spoločne spopolňujú (prípadne pochovávajú) na náklady zdravotníckeho zariadenia, prípadne obce. V tejto oblasti je slovenská právna úprava odlišná, keďže u nás sa potratené plody, ktoré si rodičia nevyžadujú na pochovanie (na rozdiel od mŕtvonarodených detí) považujú za odpad zo zdravotnej starostlivosti a spaľujú sa v spaľovni odpadov.

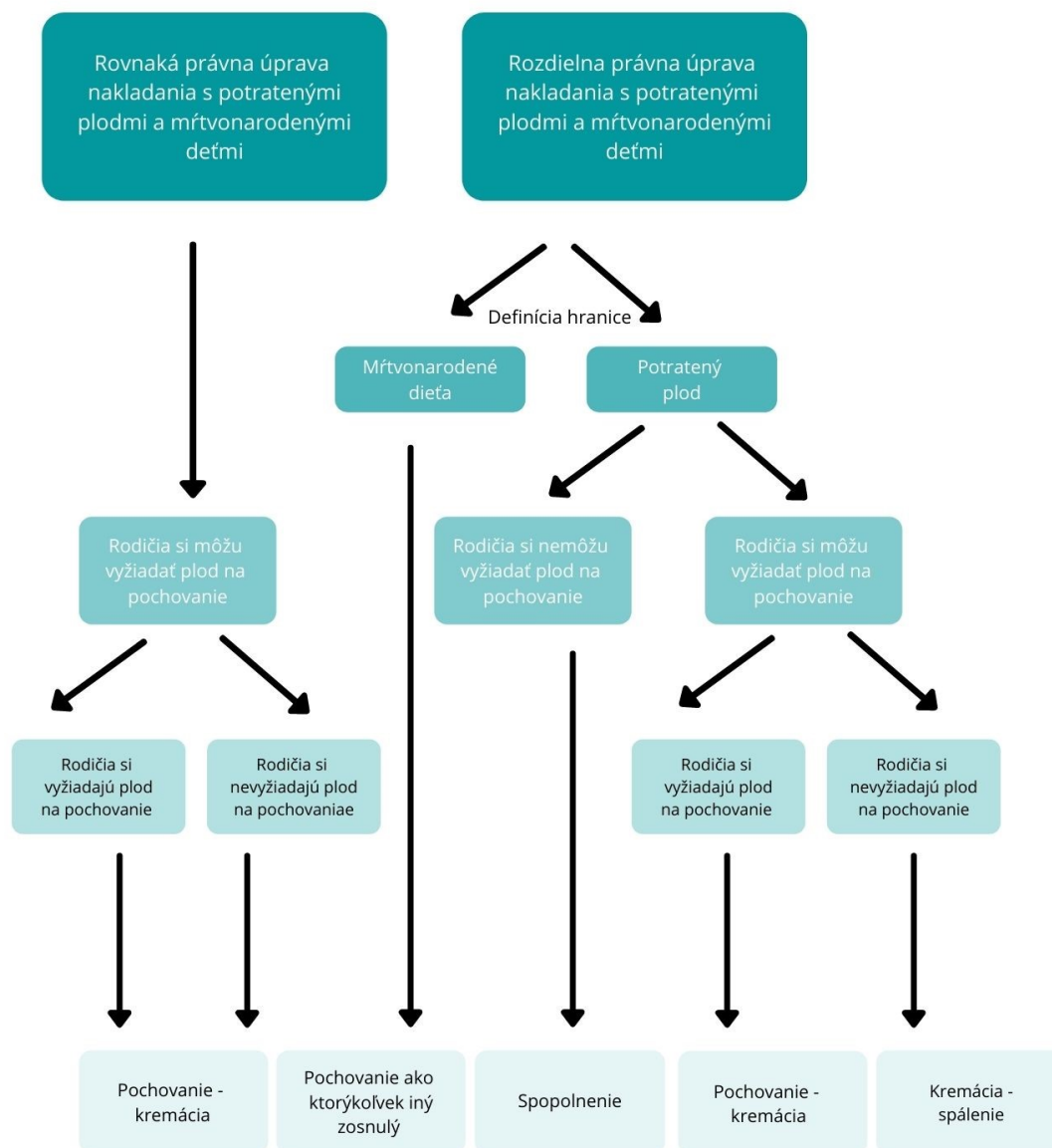
Z nami sledovaných štátov, uvádza jedine Rakúsko v prípade Viedne, že má rovnakú právnu úpravu pre nakladanie s mŕtvonarodenými deťmi a potratenými plodmi. V oboch prípadoch je to buď pohreb organizovaný najbližšími príbuznými, alebo pohreb (prípadne kremácia) a pochovanie v špeciálnej sekcii viedenského cintorína.

Čo sa týka lehôt, dokiaľ si rodič môže vyžiadať vydanie plodu na pochovanie – viaceré štáty uviedli, že nemajú takéto lehoty upravené v právnom predpise. Z tých ktoré lehoty majú upravené, boli uvedené nasledujúce:

- 4 dni: Česká republika, Slovenská republika
- 5 dní: Viedeň
- 7 dní: Maďarsko (len interné predpisy nemocníc)
- 10 dní: Francúzsko.

Porovnávacia analýza: Porovnanie právnej úpravy nakladania s potratenými alebo predčasne odňatými ľudskými plodmi vo vybraných štátoch

Zjednodušená schéma identifikovaných alternatív.

5. Použité zdroje

1. Požiadavka ECPRD č. 4674 Disposal of pregnancy remains (fetal tissue). Uzavretá databáza.
2. Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku: Právo rodičov pochovať potratené dieťa. Dostupné na internete: <https://spodmar.sk/wp-content/uploads/2020/11/Pra%CC%81vna-analy%CC%81za-k-pra%CC%81vu-rodic%CC%8Cov-pochovat%CC%8C-svoje-nenarodene%CC%81-diet%CC%8Ca.pdf> [cit. 31.05.2021]
3. Inštitút pre ľudské práva a rodinnú politiku: Právo rodičov pochovať potratené dieťa. Dostupné na internete: <https://spodmar.sk/wp-content/uploads/2020/11/Pra%CC%81vna-analy%CC%81za-k-pra%CC%81vu-rodic%CC%8Cov-pochovat%CC%8C-svoje-nenarodene%CC%81-diet%CC%8Ca.pdf> [cit. 31.05.2021]
4. Dôvodová správa k návrhu zákona o pohrebníctve a o zmene zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (tlač č. 1403, 4. volebné obdobie Národnej rady SR). Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=4&ID=1403> [cit. 31.05.2021]
5. Dôvodová správa k návrhu zákona (č. 398/2019 Z.z.), ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (tlač č. 1611, 7. volebné obdobie Národnej rady SR). Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=7&ID=1611> [cit. 31.05.2021]
6. Zákon č. 256/2001 Sb. o pohrebníctví a o změně některých zákonů. Dostupné na internete (v češtine): <https://www.epi.sk/zzcr/2001-256> [cit. 31.05.2021]
7. Zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). Dostupné na internete (v češtine): <https://www.epi.sk/zzcr/2011-372> [cit. 31.05.2021]
8. Ministerstvo pro lidský rozvoj ČR: Poskytovatelé zdravotních služeb. Dostupné na internete: <https://www.mmr.cz/cs/caste-dotazy/pohrebnictvi/poskytovatele-zdravotnich-sluzeb> [cit. 31.05.2021]
9. Vyhláška č. 297/2012 Sb. o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého). Dostupné na internete: <https://www.epi.sk/zzcr/2012-297> [cit. 31.05.2021]

10. Décret n° 2008-800 du 20 août 2008 relatif à l'application du second alinéa de l'article 79-1 du code civil. Dostupné na internete (vo francúzštine):
<https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000019350025/> [cit. 31.05.2021]
11. Code de la santé publique. Dostupné na internete (vo francúzštine):
https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006072665/ [cit. 31.05.2021]
12. Circulaire interministérielle DGCL/DACS/DHOS/DGS du 19 juin 2009 relative à l'enregistrement à l'état civil des enfants décédés avant la déclaration de naissance et de ceux pouvant donner lieu à un acte d'enfant sans vie, à la délivrance du livret de famille, à la prise en charge des corps des enfants décédés, des enfants sans vie et des foetus. Dostupné na internete (vo francúzštine):
<https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf/circ?id=29111> [cit. 31.05.2021]
13. Wet op de lijkbezorging. Dostupné na internete (v holandštine):
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0005009/2018-08-01> [cit. 31.05.2021]
14. 1997. évi CLIV. Törvény az egészségügyről. Dostupné na internete (v maďarčine):
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700154.tv> [cit. 31.05.2021]
15. 351/2013. (X. 4.) Korm. Rendelet a halottvizsgálatról és a halottakkal kapcsolatos eljárásról. Dostupné na internete (v maďarčine):
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300351.kor> [cit. 31.05.2021]
16. 1999. évi XLIII. Törvény a temetőkről és a temetkezésről. Dostupné na internete (v maďarčine): <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900043.tv> [cit. 31.05.2021]
17. 145/1999. (X. 1.) Korm. Rendelet a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény végrehajtásáról. Dostupné na internete (v maďarčine):
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900145.kor> [cit. 31.05.2021]
18. Landesrecht konsolidiert Wien: Gesamte Rechtsvorschrift für Wiener Leichen- und Bestattungsgesetz, Fassung vom 26.03.2021. Dostupné na internete (v nemčine):
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=LrW&Gesetzesnummer=2000276> [cit. 31.05.2021]